

„A nemzeti lélekről”

Beszélgetés Andrásfalvy Bertalannal

A *hagyományörzők küldetése* című tanulmányában Andrásfalvy Bertalan – a jeles tudós, a néprajztudományok akadémiai doktora, a rendszerváltás utáni Antall-kormány első művelődési és közoktatási minisztere, és nem mellesleg Pécs város díszpolgára – az énekes-táncos gyermekjátékokról Kodály Zoltán gondolatát idézi: „Egyrészt valóságos tárházai a tudatalatti magyarságnak. Tudatalatti elemeknek eddig még alig méltatott szerepe van a nemzeti jelleg kialakulásában. Aki nem játszott a gyermekkorában e játékokat, annyival is kevésbé magyar. Benne a nemzethez tartozás sokágú, bonyolult érzése feltétlenül szegényesebb, hiányosabb. Egy csomó jellegzetesen magyar testmozdulat, szólás, hanglejtés, forma, dallam kimaradt lelki életének építőanyagából. A nevelésnek oda kell törekednie, hogy ez a: magyar vagyok minél gazdagabb tartalmat, minél több életet, színt jelentsen mindenkinek, egyénileg is, különben vajmi könnyen üres frázissá szárad. Másrészt nagy e játékok tisztán emberi értéke is, fokozzák a társas érzést, életörömet.”

Andrásfalvy e híres tanulmányában kiegészíti Kodály Zoltán gondolatsorát, s a „tudatalatti nemzeti jelleg” helyett javasolja a „nemzeti lélek” használatát. „A hagyományörzők küldetése – írja –, visszaadni az embernek a közösségbe, a családba, a nemzetbe tartozás örömét. A hagyományörzők a *teremtés örömét* tanítják, ők a *boldogabb élet kovácsai*, a mai, szorongóvá lett ember orvosai. A jövőt formáló nemzetépítők.”

Kós Károly, a nemzetközileg is elismert nagy építőművész szavai – akinek lelkében a *nemzetépítés* még az építész szakmánál is fontosabb! – megfontolandók: „A kozmopolitizmus – ostobaság... Nemzeten kívül nincsen művészet; saját arc nélkül ideális arc nincsen.”

Kós Károly gondolatát erősíti és példa értékű, ahogyan a kettős kötődésben élő, zsidóságát és magyarságát egyaránt vállaló Mezei András költő fogalmaz: „Erős vár a mi nyelvünk, Istenem, ez a házad!”; „Az anyanyelv a mi arcunk, s az arc nélküli nép nem maradhat fenn.”

F. L.: – *A gyermekjátékok, az énekes, táncos közösségi játékok – nemzetmegtartó erejüknel fogva – ugyanoly fontosak, mint az anyanyelv?*

A. B.: – A gyermekjáték alapja és építőkövei az anyanyelv szavai, ritmusa és dallama. A kicsi gyermek anyanyelvét éppen a becéző, játékos szavakkal, altató dallamokkal, rigmusokkal kezdi megismerni, tanulni. Később e szavakból építi fel kapcsolatait édesanyjával, testvéreivel, barátaival, miközben megtanulja az összekapcsoló játékok, dalok, mozdulatok, a teremtő együttműködés mikéntjét. Az anyanyelv így, ebben a művészi, költői, játékos formában is elsősorban a kapcsolat, a közösség élményét közvetíti, formálja meg a gyermekek játékaiban, melyekben nincs versenyes, győztes és legyőzött, mint ma a sportjátékokban. Most már van ének-, tánc-, szépség- és rajzverseny is.

– Egyre több óvodapedagógustól hallom – akik kimondottan az interaktív gyermekjátékok hívei –, hogy a gyermekkori „tudatalattijukból” elsőként Mary Poppins, a fantasztikus angol szuperdada története jön elő. A médiákban tallózva csodálkozva hallgatom ezeket a válaszokat, mert – mint hétunokás nagymama – gyermekeimet és unokáimat is Jankovics Marcell Magyar népmesék filmes sorozatán neveltem. A népmesék fontosságáról hadd álljon itt egy példázat, amelyet egy Chicagóban élő költő, Makkai Ádám mesélt, budapesti gyermekkóráról: „Nagyon jól tudtam németül gyerekkoromban, mivel szüleim borzasztó elfoglalt emberek voltak, és fölvettek egy osztrák nőt, hogy pesztonkázzon... akivel szemben én rettenetes ellenállást tanúsítottam. Állítólag két- és hároméves korom között ráztam a gyerekágyat, és azt üvöltöttem, hogy nem akarok németül aludni! Körülbelül hatéves koromban Kodolányi János egyszer telefonált, anyámat kereste, és mesélik, hogy a következőképpen válaszoltam: »Én fátyok a gyerek az anyukától!« Erre Kodolányi azonnal fölhívta anyámat, és azt mondta, szégyen és gyalázat, hogy az Anyanyelve magyar szerzőjének, Ignác Rózsának a gyereke így beszél magyarul! Hát nem sülyed el? Hogy lehet ilyet csinálni? Anyám erre rettenetesen megriadt, kirohant a városba, és megvette Benedek Elek Magyar mese- és mondavilágának tíz kötetét, és hazahozta. Attól kezdve minden este egy teljes órán át székel tájszólással olvasta nekem a magyar mese- és mondavilágot. A történet úgy folytatódott, hogy körülbelül nyolc hónap múlva jön a postás, én nyitok ajtót, s anyám a következőt hallja: »Hát, te meg hun jársz itt, ahol a madár se jár?«”

– A mese, és különösen az esti mese a gyermekeknek sokkal többet jelentett, mint álmosító szóbeszédet, szószátyárkodást. A mese költői műfaj, aminek fontos szerepe volt a gyermekek nevelésében. Az igazi népmese arról szól, hogy te vagy a legkisebb testvér, a harmadik királyfi, vagy a kiskanász, kisserke, kicsi és gyenge, de ha jó és bátor vagy, és nekimesz még a hétfejű sárkánynak is, hogy megmentsd a királykisasszonyt, győzni fogsz! Nemcsak a hétfejű, hanem a huszonnégy fejű sárkánnyal és a kutyafejű királlyal szemben is. Ez az első hit és erkölcsstan óra, a biztatás, hogy csak a rossz, a gonoszság ellen, az igazságért való küzdelem lehet az Élet igazi célja, értelme. Hallgatom a rádió esti meséjét, de többnyire csak vájtfülű felnőtteknek szólnak, és semmi fontosat nem mondanak a gyermekeknek, amire emlékezhetnének későbbi életükben...

– A szívem vérzik a magyarság és a magyar nyelv szegényedését látva, amikor ilyen csodálatos kijelentéseket olvasok II. János Pál pápától (megjelent Grzegorz Lubczyk Többszólamú Magyarország című interjúkötetében): „Biztosítani szerettelek volna benneteket arról, hogy igyekeztem egy keveset elsajátítani a magyar nyelvből, amely szép, de keskeny nyelv. Olyan keskeny, mint a Mennysország kapuja. Ez egyúttal prófécia is minden magyar számára. Ha a ti nyelvetek olyan nehéz, mint a mennyországba való bejutás, akkor azok, akik e nyelvet beszélnek, át fognak tudni menni azon a kapun, amit tiszta szívemből kívánok nektek...” (Elhangzott Budapesten, az 1991. augusztus 16–20. közti magyarországi zarándokútja során, magyar cserkészek kérdésére válaszolva.)

FARAGÓ LAURA: BELSŐ ÚT

– A magyar nyelv sajátos szépsége, gazdagsága éppen olyan nehéz, elgondolkoztató, titokzatos kérdés számomra, mint a magyar nép története. Én ma úgy látom, felismerve azt, hogy több fontos tény, esemény kimaradt, illetve kihagyták ezeket a magyar történelemtan- és -kézikönyvekből, így hamis képünk van sorsunkról is. Minden nagy vereségünk – Muhi, Mohács, Világos, Trianon – igazi oka nem az volt, hogy nagy erejű ellenfeleink győztek le minket, hanem belső viszályaink, széthúzásaink, egyet nem értéseink és egyesek kapzsisága, árulása volt az igazi ok. Ha összefogtunk volna, legyőzhetetlenek lehettünk volna. Mert igaz ügyek mellett harcolva csodálatos hősiességet tanúsítottak a magyarok nem is egyszer. Valahol gyökerében rokon a magyar emberek nyelvének gazdagsága, ereje, egyesek kimagasló tehetsége és nehezebb együttműködése, néha nagyon is különböző gondolkodása.

– Szomorú, hogy a magyarság nagyon gyorsan asszimilálódik a Trianon utáni kisebbségben. Beke György író, szociográfus, érdekes megállapításának lényege, hogy a nyelvváltás önmagában még nem volna tragédia, de az már égbekiáltó, hogy ugyanakkor kultúravesztéssel párosul! És ezt kevesen tudatosítják! „Nagyon érdekes dolog, hogy az elrománosodott csángóknak nincs folklórjuk. Tudniillik, a folklórt nem lehet átvinni egyik népből a másikba! A népzene és a folklór mindig az anyanyelvhez kötődik. Tehát ha a csángók nyelvet váltanak, azzal még nem veszik át a román folklórt. Mert tudják és érzik, hogy az nem az övék! Tehát ilyen szempontból az asszimiláció – bármely nép esetében – végtelen lelki szegénységgel jár együtt: bár átveszik az új nyelvet, de zene nélküli, kultúra nélküli emberekké válnak”!

– Az ember, az egyén abba a közösségbe, nemzetbe kíván tartozni, melyben a tagok szeretik egymást, szolidárisak egymással a különböző társadalmi rétegek, osztályok is. Amíg a magyarság ilyennek mutatkozott, nagyon sokan lettek magyarokká a román, szlovák, német, horvát származásúak közül. Ezt a sok, nem magyar eredetű családi név is bizonyítja, melynek viselői öntudatosan vallják magyarnak magukat. (A tizenhárom aradi vértanú közül öt nem magyar származású volt, és magyarul sem tudott mindegyik jól.) Amikor a széthúzás, az önzés eluralkodik közöttünk, sokan „átállnak” vagy egyszerűen külföldre mennek jobb megélhetésért, életpályát keresve, nem jelent már számukra élményt, büszkeséget a magyarság. Erről is beszélnek a magyar családnevű, de már magyarul sem tudó emberek, itt a Kárpát-medencében és Amerikában.

– Nagy Gáspár költő – aki szintén Dunántúl szülöttje, és sajnálatos módon igen rövid életet kapott Teremtőjétől – így emlékezik vissza Pannonhalmára, diákkorának színterére: „Pannonhalmáról annyit kell azonban még mondanom, hogy én büszke pannonhalmi diák voltam és vagyok, mert a történelemnek levegőjét ott éreztem meg igazán! Ott van az ezerezstendős magyar múlt a kövekben, építészeti stílusokban, és mélységesen igaz – ahogyan öregszem, egyre inkább érzem –, amit akkor Veres Péter beírt a főkönyvtár Vendégkönyvébe: »Jólesik szegény magyarnak ezer évre visszagondolni!«” Kölcsey pedig ezt írta: „A föld, melyen sátorát felütötte a magyar, őseink vérével szerzett föld vala. Kedves tehát, mert drágán vásároltatott.” De Kodály Zoltán idevonatkozó töprengését is érdemes átgondolnunk: „Tudunk-e Európa és Ázsia kultú-

rája között nem ide-oda hányódó komp lenni, hanem híd, vagy talán mind a kettővel összefüggő szárazföld. Ez a feladatunk elég volna újabb ezer évre.”

– Kodály Zoltán idézett gondolatának mélyén az a kérdés rejtezik, hogy vajon van-e a magyarságnak különleges küldetése Európában, és egyáltalában a Világban? Mindenképpen hagyományos műveltségének, nyelvének sok vonását tekinthetjük keleti örökségnek. Ugyanakkor, amint Németh László egyik tanulmányában kifejtette, sajnos, a körülöttünk élő népekkel összehasonlítva, nálunk szakadt el legjobban az európai műveltséget elsajátító, uralkodó és polgárosult réteg a nemzet nagy többségét alkotó néptől, a rendi nemzet jogaiból kitagadott és magyar származását is kétségbe vont jobbágyoktól. Egyenesen így fogalmazta meg: nálunk nem jött létre a különböző társadalmi rétegeket, osztályokat összefogó, műveltségében és céljaiban egységes nemzet, mint például a szerbeknél, ahol történelmük több évszázadra visszatekintve jelentős eseményeit és hőseit, vezetőit a legkisebb faluban is megéneklí a nép hősdalok formájában. Ez hiányzik a magyar népköltészetből, nem véletlenül, helyette igen gazdag, szinte egyedülálló az összehasonlításban a magyar betyárokat megéneklő balladaköltészet. A betyár, a magányos hős, aki egyedül is szembeszáll a szegényeket sanyargató hatalmasokkal. (Nem véletlen, hogy Nietzsche a magyar betyárban látta az Übermensch megtestesítőjét.)

– *Várhatunk-e újabb könyvet, esetleg életrajzi visszaemlékezést Andrásfalvy professzor úrtól, annak a fontos üzenetnek jegyében, amelyet a felvidéki Búcs községből származó, Buzitán élő költő, Gál Sándor vésett igen szemléletesen a lelkünkbe: „Emberi és írói tapasztalatom az, hogy az emberiség történelméből és irodalmából (mintegy ötezer évre visszamenőleg) mindig az maradt meg, ami folyamatosan használható volt minden nemzedék számára; és amit leírtak! Tehát, amit nem írtak le, az elveszett! Találtam a falunkban félredobva olyan pásztorbotot, amelynek korábban akkora rangja volt, hogyha a pásztor bement a kocsmába, akkor a támaszkodó botnak külön két deci bort rendeltek! Megérdemelte a bot – külön! – a két deci bort! Persze, azt is a pásztor itta meg (mert a bot az nem olyan részeges...). Ezeket is le kell írni, mert ha nem írjuk le mindazt, ami egy közösség életéhez hozzátartozik, ha nem örökítjük meg a teljes valóságot, akkor az elvesz.”*

– Most is foglalkoztat és kutatom a magyar nép elfelejtett sajátos, a természet gazdagságával együttműködő, e gazdagságot még növelni képes egykori „mezőgazdasági” műveltségét, melyet lényegében az 1767-es úrbéri rendelettel törvényesítve felszámoltak a profitot termelő, nagyüzemi gazdálkodás érdekében. Ekkor született meg az a torz, magyarországi birtokszerkezet, mely Európában szinte egyedülállóan a nagyüzemi gazdálkodást részesítette, részesíti előnyben. Az egykori sokoldalú ártéri gazdálkodást, melynek csodálatos halbőségét, állattartásának eredményeit és irigylet gyümölcstermését már a középkorban lelkesen dicsérték az átutazó külföldiek, hasonlóan ítélve meg a magyar földön termelt bort és zöldségeket is. Mindezek a feltárt és még feltárára váró tények bizonyára hozzájárulhatnak jövőbeli gazdálkodásunk tudományos megalapozásához, fejlesztéséhez. A napfény és a víz csodálatos harmóniáját kell a múlt tapasztalataira építve megújítani, kiépíteni a Világon egye-

dülálló minőségi élelmiszertermelésünk kialakítására. Ezen, ezért szeretnék még dolgozni.

– *Nem olyan régen olvastam Pilinszky Jánostól egy idézetet, amely erősen bennem maradt és hosszas gondolkodásra készítetett. A Petőfi Irodalmi Múzeum és az UNESCO Bizottság közösen rendezett konferenciát a Fény Nemzetközi Éve 2015 alkalmából, melynek mottója így hangzott: „A fény homályt, az árnyak mélye fényt szül...” Nekem ez idézet kapcsán Karácsony szent ünnepe, Jézus Krisztus születése jutott az eszembe.*

– Nem tudom, de a Pilinszky Jánostól idézett gondolat nem rokon-e azzal, hogy „nekünk Mohács kell”? Vagyis kiszolgáltatottságunk, fogyatkozásunk és sok csalódásunk tudata után talán rákényszerülünk egy rég óhajtott összefogásra, mellyel feltámadunk itt, és gyarapodni fogunk megfogyatkozott hazánkban, az egész Világ javára...

– *Hadd fejezzem be eme beszélgetést egy ideillő csángó népdallal:*

*Örvendezzél, Betlehembe menjél, ajándékokval!
 Megszületett Isten fia, egy küsgyermecske,
 Atyáinktól régtől fogva várt kisededcske.
 Jaj, mint fázik, arca jól es ázik, sűrű cseppekvel.
 Mennyi cseppek, annyi gyöngyök, mind értünk hullnak
 S ezek a mennyei vizek lelkünkre folnak.
 Jöjj el, ézes Jézus, jöjj el, lelkünk Téged vár,
 Jöjj el, ézes Jézus, jöjj el, lelkünk készen vár!*

Vén Zoltán rézmetszete